

ONTSTAANSGESCHIEDENIS van de Stichting Duinbehoud en Waterwinning

een korte evaluatie van de activiteiten tot nu toe*

door HELIAS UDO DE HAES (voorzitter van de Stichting Duinbehoud en Waterwinning)

De Stichting Duinbehoud en Waterwinning vormt een overkoepelend orgaan over een aantal particuliere werkgroepen, die zich inzetten voor het natuurbehoud in de duinen. De basis voor deze stichting werd gelegd in 1975; een jaar waarin van allerlei kanten initiatieven werden genomen. Zo vormde in april van dat jaar de aantasting van de Haagse waterleidingduinen door de waterwinning het thema van een districtsavond van Natuurmonumenten. Verder startte in juni bij de vakgroep Milieubiologie van de Leidse Universiteit het door het Min. v. Volksgezondheid en Milieuhygiëne gesubsidiëerde onderzoek naar de invloed van de waterwinning op de vegetatie in de duinen. In september vond in Leiden de eerste studiedag plaats van de toen juist opgerichte "Werkgroep Waterwinning"; een werkgroep van natuurbeschermers die zich de volgende doelen had gesteld: de uitwisseling van informatie met mensen uit de waterwinningswereld, het geven van voorlichting en een beïnvloeding van het overheidsbeleid t.a.v. het natuurbehoud in de duinen. Tenslotte begon ook de "Werkgroep Berkheide", een groep biologie-studenten en amateur-ornithologen uit Leiden, in 1975 met haar inventarisatie van het Leidse duinwaterwingebied, een waterwingebied dat op dat moment door de natuurbescherming in feite min of meer was afgeschreven.

Deze activiteiten brachten, tesamen met publikaties zoals van Londo (1), onder de veelzeggende titel "infiltreren is nivelleren", een schoksgewijze bewustwording op gang, dat het met de waterwinning in de duinen de foute kant op gaat.

Steeds was tot dan toe - terecht - gewezen op de belangrijke beschermende functies die de waterwinning voor de duinen vervult: zowel in planologisch opzicht (als bescherming tegen o.a. wegeaanleg, woningbouw en recreatievoorzieningen) als in milieuhygiënisch opzicht. Nu begon echter het inzicht door te breken dat de waterwinning zelf, als het ware van binnen uit, de duinen steeds meer en ook steeds onherstelbaarder begon aan te tasten.

Twee jaar later vond de formele oprichting van de bovengenoemde stichting plaats. De direkte aanleiding daarvoor werd gevormd door een zgn. AROB-procedure, die de Werkgroep Waterwinning tegen de Haagse Duinwaterleiding had aangespannen en waarvoor rechtspersoonlijkheid vereist was. Tegelijk vond echter een verbreding van de doelstellingen en van het werkterrein plaats. Uitgaande van de eerder genoemde taken die de Werkgroep Waterwinning zich had gesteld, wil ik een korte beschrijving geven van wat er in de afgelopen jaren is gedaan, op welke punten vooruitgang is geboekt en welke mislukkingen er zijn geweest. Van daar uit kan dan getracht worden om iets over het toekomstige werk te zeggen.

1. De uitwisseling van informatie

Een eerste doel is de uitwisseling van informatie met de waterleidingwereld. Daartoe is tot nu toe een viertal studiedagen georganiseerd, waarop biologen en vertegenwoordigers van de waterleidingbedrijven en van de overheid het woord gevoerd hebben. Deze studiedagen hebben de toegankelijkheid van de in-

formatie over planning en bedrijfsvoering van de waterwinning sterk vergroot. In die zin hebben ze gefungeerd als kristallisatiepunten in de eigen meningsvorming over de relatie natuurbehoud en waterwinning in de duinen. De informatiestroom in de tegengestelde richting, van de biologen naar de bedrijven toe, droogde echter allengs op doordat de medewerkers van deze bedrijven steeds meer verstek lieten gaan. Naar later bleek werd hun aanwezigheid op deze - buiten werktijd plaatshebbende - studiedagen door de directie van de bedrijven niet meer op prijs gesteld. Dit hield verband met de meer actieve opstelling die de stichting t.a.v. het waterwinningsbeleid ging kiezen. Het was een niet zo plezierige ervaring met betrekking tot de interne demokratisering van (semi-) overheidsinstellingen.

2. Voorlichting

Meer algemene voorlichting "naar buiten" is tot nu toe beperkt geweest. Behoudens enkele artikelen in supplementen van dagbladen en een bijdrage in de TELEAC-kursus over bedreigde landschappen heeft de stichting zich tot nu toe vooral gericht op beleidsinstanties in het kader van de besluitvorming over toekomstige waterwinningswerken. De eerste advies-brief (november 1975) had betrekking op de behandeling van het Struiktuur-

* Naar een inleiding gehouden op de zgn. "Regionale Groependag" van de Stichting Duinbehoud en Waterwinning op 18 februari 1978.

schema Drink- en Industriewater-voorziening 1972 in de Tweede Kamer. De inspraaktermijn was allang verstreken. Er was daar- in echter nauwelijks iets ge- zegd over de gevolgen van de duinwaterwinning en van de uit- breiding ervan (in Zuid-Holland bijv. van 65 mln m³ in 1972 tot ca. 140 mln m³ in het jaat 2000). De algemene opinie was op dat moment nog steeds: "wat goed is voor de waterwinning is goed voor de duinen." In deze brief aan de Tweede Kamer werd o.a. gewezen op de onverenig- baarheid van de plannen tot stichting van Nationale Parken in de duinen (met als hoofddoel natuurbehoud) en de huidige wij- ze van waterinfiltratie en -win- ning in dezelfde gebieden.

De adviesbrief aan de Tweede Kamer vormde de eerste aktie van de stichting en tevens een kentering in de relatie met een

aantal waterleidingbedrijven. De - zakelijk gestelde en met diverse literatuurverwijzingen onderbouwde - brief werd in fei- te als onbehoorlijk beschouwd. Hier kwam naar voren wat kenmer- kend voor vele nuts-bedrijven lijkt te zijn: de grote moeite die het deze bedrijven kost om kritiek van buitenstaanders op het beleid te verwerken. Te gauw wordt de vluchtweg gekozen met opmerkingen, dat de kritiek "meotioneel", of "onwetenschap- pelijk" zou zijn, terwijl een echte discussie uit de weg wordt gegaan.

Resultaat van de behandeling van het Struktuurschema was wel, dat het duingebied bij De Zilk als reservering voor de water- winning werd afgevoerd.

Bij de inmiddels al ver ge- vorderde voorbereiding van het nieuwe struktuurschema lijkt het tot nu toe helaas bij dit ene resultaat te zijn gebleven.

3. Akties

De verdere akties kunnen wel- licht het beste in een aantal typen worden ingedeeld.

lokatie-adviezen en technische adviezen

Lokatie-adviezen en verdere adviezen m.b.t. de inpassing van de winningswerken in het na- tuurlijk milieu van de duinen zijn geheel te plaatsen binnen de bedrijfstaakstelling van de waterleidingbedrijven. Zij vor- men ook niets nieuws: al gerui- me tijd laten duinwaterleiding- bedrijven zich, hetzij door per- sonen of door door henzelf in- gestelde adviescommissies, op deze wijze adviseren.

Een lokatie-advies van de Stichting m.b.t. de uitbreiding van de infiltratie in de Waals- dorpervlakte bij Den Haag kon zonder veel moeite worden opge- volgd. Keerzijde van de medaille is echter, dat deze adviezen, tegen de achtergrond van de ge- plande uitbreiding van de opper- vlakte-infiltratie, geen behoor- lijk lange termijn perspectief kunnen bieden. Reeds nu is van het duingebied van het Haagse Waterleidingbedrijf 20% onder water gezet of vergraven (2) en van het gebied van het Leidse bedrijf al 30%. Van de vochtige vegetatie in de kwelgebieden blijkt in dit laatste gebied ca. 75% te zijn verruigd; van de in het duingebied thuishorende vochtige vegetaties is in beide gebieden vrijwel niets meer over (2) *

ad hoc afkeurende akties

Een stap verder gaan akties die we kunnen betitelen als "ad hoc afkeurende akties". Akties tegen een puttenserie die één van de laatste duinbeekjes zou doen verdrogen (bij De Klip bij Wassenaar); tegen uitbreiding van een puttenserie in een nog waardevol kwelgebied (bij pan 26 in Meijndel); tegen uitbrei- ding van het bedrijfsterrein in een kwetsbare binnenduinrandzone (Monster); enz.

Als resultaten hiervan kunnen o.a. worden genoemd: het nemen van een nieuw voorbereidingsbe- sluit door de gemeente Wassenaar dat veel betere waarborgen voor het natuurbehoud biedt; en voorts een betere veldkontrolle van waterstanden op kwetsbare vochtige plaatsen in Meijndel.

Een teleurstellende ervaring bij deze akties vormde de ge- ringe respons die verkregen werd van aan duinwaterbedrijven geli- eerde biologen of adviescommis- sies: zo werd een brief aan het

zgn. Meijndelcomité over het dreigende verdwijnen van de laatste duinbeek in de omgeving van Den Haag eenvoudig niet be- antwoord. Algemeen kan gezegd worden dat de resultaten van dit type acties tot nu toe nog- al beperkt is geweest, vooral doordat ze nog te weinig in een breder, en inhoudelijk meer uit- gewerkt toekomstperspectief ge- plaatst konden worden.

WERKGROEP BERKHEIDE

toekomstgerichte lange termijn acties

Een aantal acties is minder gericht geweest op acute bedrei- gingen, maar meer op de toekom- stige ontwikkelingsmogelijkhe- den van verschillende duingebie- den. Daarbij valt enerzijds te denken aan de inspraakmogelijk- heden in het kader van de Wet Ruimtelijke Ordening (bij be- stemmingsplannen en streekplan- nen) en anderzijds aan vergun- ningen in het kader van de Grondwaterwet Waterleidingbe- drijven (Cogrowa-procedure).

Hoofdpunt hierbij is steeds welke prioriteit aan de ver- schillende functies van de dui- nen zal worden toegekend. Door de Stichting is, in de relatie- driehoek Waterwinning - Recrea- tie - Natuurbehoud, steeds inte- graal voor een prioriteit voor het natuurbehoud gepleit.

In concreto werd aan deze prioriteitenstelling de volgen- de inhoud gegeven (als taakstel- ling voor de middellange ter- mijn):

- geen begin met oppervlakte-in- filtratie in die duingebieden waar nog geen infiltratie plaats vindt

* Op de feitelijke problemen voor het natuurbehoud kan in de- ze inleiding niet diep worden ingegaan.

- het beëindigen of sterk beperken van de waterwinning in gebieden waarin alleen regenwaterwinning plaats vindt
- het verbeteren (saneren) van de winningsmethoden in de geïnfilteerde gebieden

Deze prioriteitenstelling voor het natuurbehoud houdt een aanzienlijke beperking in van de mogelijkheden van de waterwinning. Dit betekent dat realistische alternatieven voor de huidige wijze van winning gevonden moeten worden; alternatieven echter waarbij niet de milieulast naar andere gebieden zou worden verschoven. Onderzoek wordt op dit punt, behalve door instanties als het KIWA, de VEWIN en het RID, ook gedaan door het Centrum voor Milieukunde in Leiden. Het gaat daarbij in ruimste zin zowel om alterna-

de belangen waterwinning en natuurbehoud vast; een motie tegen verdere uitbreiding van de oppervlakte-infiltratie werd net verworpen. Verder worden alerwegen commissies ingesteld (en vaak weer opgeheven), zoals: de Commissie Waterwinning Duin-gebieden o.l.v. de PPD in Zuid Holland; steeds meer beheersadviescommissies van afzonderlijke duinwaterleidingbedrijven; de Overleggroep Onderzoek Waterwinning Duin-gebieden op initiatief van de VEWIN; een interne begeleidingscommissie van het RID en een Werkgroep Waterwinning en Natuurbehoud. Een illustratie van aarzeling enerzijds; maar zeker ook een illustratie van het bewustzijn dat we langzamerhand niet meer om de problemen heen kunnen.

De lange termijn acties hebben, zeker op beleidsniveau,

gebieden tegen elkaar worden uitgespeeld (zoals bijv. Meijndel en het Westlandse gebied) of dat nog niet voldoende gebruik gemaakt wordt (of kan worden) van formele mogelijkheden (Staatsbosbeheer, CRM).

- verder onderzoek naar alternatieven

Door de Stichting Natuur en Milieu, een aantal milieufederaties en de Stichting Duinbehoud en Waterwinning is voorgesteld dat een milieu-effectrapporterings-procedure gestart wordt om tot een goede uitwerking en vergelijking te komen van de diverse ontwikkelingsmogelijkheden die voor de komende tien jaar en ook voor de verdere toekomst lijken te bestaan. Hierop zal worden ingegaan in het artikel van Vertegaal en Udo de Haes in dit nummer van DUIN.

Van belang is dat een dergelijk zakelijk en neutraal kader van de milieu-effectrapportering wellicht er toe kan bijdragen dat opnieuw een open relatie met de waterleidingwereld zal ontstaan. Dan echter niet meer binnenskamers in een relatie van gast tot gastheer, maar in alle openbaarheid en op basis van een gelijkwaardige positie.

- verdere activiteiten

Naast deze hoofdzaken in de activiteiten van de Stichting zal in de toekomst ook aandacht besteed worden aan de ontwikkelingen en het beleid m.b.t. de recreatie in de verschillende duingebieden.

Voor de vervulling van deze taken zal ook het blad DUIN een belangrijke rol kunnen spelen. Ik hoop dat het zijn kolommen zal kunnen openen voor een brede kring natuurbeschermers en voor diegenen waarmee een discussie wordt aangegaan. ■

noten:

- (1) LONDO, G. (1975): Infiltreren is nivelleren. De Levende Natuur 78, 74-79.
- (2) PROJEKTGROEP DUINWATERWINNING O.L.V. H.W.J. VAN DIJK (1977): Eindverslag. Vakgroep Milieubiologie R.U. Leiden.
- (3) DIJK, H.W.J. VAN, ET AL (1978): Invloed waterwinning op natuurlijk duinmilieu. Natuur en Milieu 2, nr. 1, 3-10.

tieven m.b.t. een beperking van de vraag naar water, een ontwikkeling van nieuwe productietechnieken (voorraadvorming en zuivering) als het uitwerken van mogelijk andere distributiespatronen van gezuiverd water. Voor de korte en middellange termijn (tot 1990) lijken er nu perspectieven te zijn in de vorm van de laatstgenoemde mogelijkheid, in combinatie met het op kleine schaal invoeren van nieuwe zuiveringstechnieken. Op een andere plaats in dit nummer van DUIN wordt hier nader op ingegaan.

Wat is nu het effect van dit laatste type acties? Allereerst dat op breder politiek niveau belangstelling voor de problemen m.b.t. het natuurbehoud in de duinen is ontstaan. Gemeenteraden, Provinciale Staten, provinciale diensten en andere instanties werden vaak voor het eerst met de huidige waterwinningsproblematiek geconfronteerd. Vooralsnog is de reactie nogal afwachtend geweest: Provinciale Staten van Zuid Holland legden in het recente Streekplan Zuid Holland West een nevenschikking tussen

iets op gang gebracht. De vraag is nu hoe verder gegaan moet worden.

Toekomstige werkzaamheden

Naast een voortzetting van de eerder genoemde werkzaamheden lijkt het voor de toekomst van groot belang dat aandacht wordt besteed aan de volgende punten:

- activiteiten van plaatselijke inventarisatie- en onderzoeksgroepen

Een uitbreiding van dit werk "aan de basis", in de vorm van flora- en faunainventarisaties, en het signaleren van plaatselijke problemen en van dreigende ingrepen, is een eerste voorwaarde voor het tot stand brengen van een duurzaam natuurbehoud in onze duinen.

- samenwerking van natuurbeschermingsinstanties

Een verder intensivering van de samenwerking tussen de verschillende natuurbeschermingsinstanties is nodig (plaatselijke groepen, milieufederaties, Stichting Natuur en Milieu, Staatsbosbeheer, RIN, Ministerie van CRM, adviescommissies, enz.). Nu dreigt nog steeds dat